

УДК 355/359-63:338.054.23

О. В. Погорєлова,
к. е. н., професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку та економічного аналізу,
Національний університет кораблебудування імені Адмірала Макарова
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2065-2121>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.3.41

ВИРОБНИЦТВО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ У ДОВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ

O. Pohorielova,
PhD in Economics, Professor, Head of the Department of Accounting
and Economic Analysis, Admiral Makarov National University of Shipbuilding

PRODUCTION OF AGRICULTURAL PRODUCTS: A COMPARATIVE ANALYSIS IN THE PRE-WAR AND POST-WAR PERIODS

В статті проведено порівняльний аналіз виробництва сільськогосподарської продукції в Україні за трьома періодами: з 2006 року і завершуючи 2013 роком; з 2014 року і завершуючи 2021 роком; третій період — 2022 рік. За запропонованою методикою проаналізовано зміни у динаміці та обсягах виробництва, посівних площ та урожайності сільськогосподарських культур, виробництва основних видів продукції тваринництва та кількості поголів'я сільськогосподарських тварин. Досліджено також динаміку та структуру споживання та втрат основних видів продукції тваринництва та рослинництва в Україні. В результаті дослідження доведено, що основними факторами зменшення обсягів виробленої продукції сільського господарства в Україні є природні та неприродні втрати. Встановлено, що суттєвим є зменшення обсягів виробництва продукції у тих областях, на території яких ведуться (велися) бойові дії або вони тимчасово окуповані РФ.

The article provides a comparative analysis of the production of agricultural products in Ukraine. The analysis of the volume of agricultural production is carried out taking into account the consequences of the military aggression of the Russian Federation for Ukraine in three periods: the first period includes eight years, starting from 2006 and ending in 2013 — this is the period before the beginning of the first invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine; the second period includes the next eight years, starting from 2014 and ending in 2021; the third period — data for 2022, the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine. Changes in the dynamics and volumes of production, sown areas and yields of agricultural crops (cereal and leguminous crops, factory sugar beet, sunflower, potato, vegetable crops, fruit and berry crops) were analyzed according to the proposed research methodology of three periods. production of the main types of animal husbandry products (meat (in slaughter mass), milk, eggs, wool); the number of livestock of agricultural animals (cattle, pigs, sheep and goats, poultry). Changes in the dynamics of the production volumes of the main types of crop and livestock products by categories of farms and by region were established. The dynamics and structure of consumption and losses of the main types of livestock and crop production in Ukraine were also studied. As a result of the study, it was proved that the main factors in reducing the volume of agricultural production in Ukraine are natural and unnatural losses. To the first we include food losses as a result of its loss during storage and transportation from production to the stage of sale and food consumption by the population. We refer to the second group of losses as product losses as a result of the military aggression of the Russian Federation due to

purposeful destruction and theft of agricultural products and the means for their production. It has been established that the reduction of production volumes of both crop and livestock production in those areas on the territory of which hostilities are (were) being conducted or are temporarily occupied by the Russian Federation is significant. Monitoring of such losses is extremely important, because Ukraine has the right to demand reparations from the Russian Federation for the damages caused.

Ключові слова: рослинництво, тваринництво, виробництво, поголів'я, фонд споживання, витрати, війна, Україна.

Key words: crop production, livestock production, livestock, consumption fund, losses, war, Ukraine.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Український агропромисловий комплекс протягом тривалого часу до повномасштабного вторгнення РФ посідав провідні позиції серед експортерів сільськогосподарської продукції на світовому ринку. У 2021 році від загального експорту України 40% становила саме продукція аграрного сектору. Повномасштабна війна стала справжнім випробуванням для аграріїв країни. Вторгнення спричинило руйнування налагоджених роками процесів, логістичних ланцюгів [1]. Внаслідок збройної агресії, РФ окупувала значну частину Південної та Східної території України, внаслідок чого Україна втратила значний виробничий та логістичний потенціал аграрного сектору. Значна частина сільськогосподарських земель знаходиться на непідконтрольній Україні території, вироблена продукція та матеріально-технічні ресурси, вивозяться на територію Росії без відшкодування її власникам [2]. Російсько-українська війна стала точкою біфуркації не лише для України, а для всього світу. Для України настав час серйозних випробувань, коли основною метою українського бізнесу, уряду та суспільства загалом є вижити та перемогти. Аграрний сектор відіграє значну роль в досягненні цієї мети: забезпечення функціонування бізнесу, підтримка економіки країни, забезпечення базових потреб населення (їжа та інша сільськогосподарська продукція), надання робочих місць — все це може робити аграрний сектор в умовах війни [3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Останні два роки все більше актуалізуються дослідження різних аспектів розвитку аграрного сектору в умовах війни. Зокрема, дослідженню питань впливу війни на результати діяльності сільськогосподарських підприємств

та оцінці шкоди, завданої їм війною, присвячено роботи таких науковців, як: Мовчанюк А. В., Дяченко М. І. [1], Бровді І. І. [4], Жук В., Попко Є., Остапчук С. [5] та ін. Проблеми зовнішньої та внутрішньої логістики аграрного сектору та можливі шляхи їх вирішення описані у роботах наступних дослідників: Русан В. М. [2], Дяченко М. І., Чукіна І. В. [6], Кушнір С. О., Семібратова Є. С. [7], Прокопишин О. С., Трушкіна Н. В., Сербіна Т. В. [8] та ін. Напрями державної підтримки аграрної галузі, системи управління аграрними підприємствами та землеустрою висвітлено у роботах таких науковців, як: Дорош Й. М., Барвінський А. В., Дорош О. С., Свиридова Л. А. [9], Міщенко В. В., Гуськов А. В. [10], Новак І. М., Сухецька К. В. [11], Остапенко С. О. [12], та ін. Разом з тим, дослідження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в Україні у довоєнний та повоєнний періоди практично відсутні: частково дане питання розглянуто у роботі Матвіїшина Є. Г. та Гаврюшиної М. Є. [13].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Провести порівняльний аналіз виробництва сільськогосподарської продукції в Україні у довоєнний та повоєнний періоди.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз обсягів виробництва сільськогосподарської продукції проводиться з урахуванням наслідків військової агресії Російської Федерації для України. Для дослідження обрано два восьмирічні періоди.

Перший період включає вісім років, починаючи з 2006 року і завершуючи 2013 роком. Це період до початку першого вторгнення Російської Федерації на територію України.

Другий період включає наступні вісім років, починаючи з 2014 року і завершуючи 2021 ро-

ком. Дані за 2014—2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Третій період — дані за 2022 рік, початок повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України. Дані станом на 01 січня 2023 року та за 2022 роки наведено без урахування тимчасово окупованих Російською Федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Такий підхід дозволить: по-перше, дослідити сучасний стан обсягів виробництва сільськогосподарської продукції; по-друге, встановити обсяги втрат виробленої сільськогосподарської продукції в результаті війни, яку розпочала та веде Російська Федерація на території України.

Аналіз змін щодо обсягів виробництва у досліджуваних періодах показав наступне.

На кінець першого періоду (2006—2013 рр.) зафіксовано позитивні темпи приросту обсягів виробництва за всіма видами сільськогосподарської продукції, окрім буряка цукрового фабричного (табл. 1).

На кінець другого періоду (2014—2021 рр.) встановлено позитивний темп приросту обсягів виробництва за виключенням буряка цукрового фабричного та картоплі. В цілому у другому періоді було вирощено більше сільськогосподарської продукції порівняно з першим періодом за виключенням буряку цукрового фабричного.

У 2022 році по відношенню до першого періоду (2006—2013 рр.) зменшення обсягів виробництва спостерігалось по двох видах продукції (буряк цукровий фабричний — на 36,2 в.п. та овочеві культури — на 13,0 в.п.). Порівняно з другим періодом (2014—2021 рр.) у 2022 році зменшення обсягів виробництва встановлено за усіма видами продукції: по зернових та зернобобових — на 21,4 в.п.; по буряку цукровому фабричному — на 19,8 в.п.; по соняшнику — на 14,6 в.п.; по картоплі — на 3,6 в.п.; по овочевим культурам — на 21,2 в.п.; по плодовим та ягідним культурам — на 7,0 в.п.

Основними чинниками впливу на обсяги виробництва традиційно є площа посіву та урожайність сільськогосподарських культур. І, якщо на другий фактор вплив

Таблиця 1. Обсяг виробництва (валовий збір) сільськогосподарських культур в Україні

Показник	Культури зернові та зернобобові	Буряк цукровий фабричний	Соняшник	Картопля	Культури овочеві	Культури плодові та ягідні
Усього вироблено за 2006-2013рр., тис. тонн	368156	124622	57269	166242	69044	13653
У середньому вироблено за 2006-2013рр., тис. тонн	46019,5	15577,8	7158,6	20780,3	8630,5	1706,6
Темп приросту у 2013р. по відношенню до 2006, в.п.	84,0	-51,9	107,6	14,3	22,5	106,0
Усього вироблено за 2014-2021рр., тис. тонн	548133	99135	106099	173457	76269	17156
У середньому вироблено за 2014-2021рр., тис. тонн	68516,6	12391,9	13262,4	21682,1	9533,6	2144,5
Темп приросту у 2021р. по відношенню до 2014, в.п.	34,7	-31,0	61,8	-9,9	3,1	11,8
Темп приросту у 2014-2021рр. по відношенню до 2006-2013рр., в.п.	48,9	-20,5	85,3	4,3	10,5	25,7
Усього вироблено у 2022р., тис. тонн	53864	9942	11329	20900	7512	1995
Темп приросту у 2022р. по відношенню до 2006-2013рр., в.п.	17,0	-36,2	58,3	0,6	-13,0	16,9
Темп приросту у 2022р. по відношенню до 2014-2021рр., в.п.	-21,4	-19,8	-14,6	-3,6	-21,2	-7,0

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [14, 15].

російської військової агресії є значно меншим, але не виключеним повністю, то перший фактор цілком залежить від військових дій, адже зміна площі посіву однієї культури може відбуватись за рахунок зміни посіву іншої культури через фізичну обмеженість території як такої. Окупація території Російською Федерацією або ведення на ній бойових дій і є цим неприродним фізичним обмеженням.

Аналіз темпів зміни врожайності сільськогосподарських культур показує позитивні тем-

Таблиця 2. Урожайність сільськогосподарських культур в Україні

Показник	Культури зернові та зернобобові	Буряк цукровий фабричний	Соняшник	Картопля	Культури овочеві	Культури плодові та ягідні
Середня врожайність за 2006-2013рр., ц з 1 га	29,8	319,7	16,1	145,6	182,2	65,1
Темп приросту у 2013р. по відношенню до 2006, в.п.	64,8	40,1	62,9	20,6	18,3	128,8
Середня врожайність за 2014-2021рр., /ц з 1 га	45,6	467,4	22,3	165,0	210,7	94,6
Темп приросту у 2021р. по відношенню до 2014, в.п.	24,6	0,6	28,4	-5,3	4,7	23,1
Врожайність 2022р., ц з 1 га	44,3	540,3	21,4	173,0	198,7	103,4
Темп приросту у 2014-2021рр. по відношенню до 2006-2013рр., в.п.	53,2	46,2	38,8	13,3	15,7	45,3
Темп приросту у 2022р. по відношенню до 2006-2013рр., в.п.	48,6	69,0	33,3	18,8	9,1	58,8
Темп приросту у 2022р. по відношенню до 2014-2021рр., в.п.	-3,0	15,6	-4,0	4,8	-5,7	9,2

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [14, 15].

Таблиця 3. Посівна площа сільськогосподарських культур в Україні

Показник	Культури зернові та зернобобові	Буряк цукровий фабричний	Соняшник	Картопля	Культури овочеві	Культури плодів та ягідні
Усього посівної площі за 2006-2013рр., тис. га	123576	3898	35662	11414	3790	2097
У середньому посівна площа за 2006-2013рр., тис. га	15447,0	487,3	4457,8	1426,8	473,8	262,1
Темп приросту у 2013р. по відношенню до 2006, в.п.	11,7	-65,6	27,4	-5,2	3,6	-10,0
Усього посівної площі за 2014-2021рр., тис. га	120109	2121	47593	10510	3620	1813
У середньому посівна площа за 2014-2021рр., тис. га	15013,6	265,1	5949,1	1313,8	452,5	226,6
Темп приросту у 2021р. по відношенню до 2014, в.п.	8,1	-31,4	26,0	-4,8	-1,5	-9,2
Темп приросту у 2014-2021рр. по відношенню до 2006-2013рр., в.п.	-2,8	-45,6	33,5	-7,9	-4,5	-13,5
Усього посівної площі у 2022р., тис. га	12171	184	5293	1208	378	193
Темп приросту у 2022р. по відношенню до 2006-2013рр., в.п.	-21,2	-62,2	18,7	-15,3	-20,2	-26,4
Темп приросту у 2022р. по відношенню до 2014-2021рр., в.п.	-18,9	-30,6	-11,0	-8,0	-16,5	-14,8

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [14, 15].

Таблиця 4. Виробництво основних видів продукції тваринництва в Україні

Показник	М'ясо (у забійній масі), тис. т	Молоко, тис. т	Яйця, млн шт.	Вовна, т
Усього вироблено за 2006-2013рр.	16260,0	94120,2	133628,5	29905
У середньому вироблено за 2006-2013рр.	2032,5	11765,0	16703,6	3738,1
Темп приросту у 2013р. по відношенню до 2006, в.п.	38,7	-13,5	37,8	7,4
Усього вироблено за 2014-2021рр.	19087,1	80114,9	130024,4	15623
У середньому вироблено за 2014-2021рр.	2385,9	10014,4	16253,1	1952,9
Темп приросту у 2021р. по відношенню до 2014, в.п.	3,3	-21,7	-28,2	-42,5
Темп приросту у 2014-2021рр. по відношенню до 2006-2013рр., в.п.	17,4	-14,9	-2,7	-47,8
Усього вироблено у 2022р.	2206,7	7767,7	11921,8	1237
Темп приросту у 2022р. по відношенню до 2006-2013рр., в.п.	8,6	-34,0	-28,6	-66,9
Темп приросту у 2022р. по відношенню до 2014-2021рр., в.п.	-7,5	-22,4	-26,6	-36,7

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [14, 15].

пи приросту майже за всіма видами культур за усіма трьома досліджуваними періодами. Виключення складає зменшення урожайності по картоплі на кінець другого періоду (2014—2021 рр.), а також незначне зменшення врожайності у 2022 році порівняно з другим періодом (2014—2021 рр.) по зернових, соняшнику та овочевим (табл. 2).

Натомість, посівні площі у 2022 році значно зменшились абсолютно по всіх видах

сільськогосподарських культур: зернові та зернобобові — на 18,9 в.п., буряк цукровий — на 30,6 в.п., соняшник — на 11,0 в.п., картопля — на 8,0 в.п., овочеві — на 16,5 в.п., плодів та ягідні культури — на 14,8 в.п. (табл. 3). Крім того, скорочення посівних площ встановлено і у другому періоді (2014—2021 рр.) порівняно з першим (2006—2013 рр.): зернові та зернобобові — на 2,8 в.п., буряк цукровий — на 45,6 в.п., соняшник — на 33,5 в.п., картопля — на 7,9 в.п., овочеві — на 4,5 в.п., плодів та ягідні культури — на 13,5 в.п.

Тож, на зменшення обсягів виробництва продукції рослинництва визначальний вплив мало неприродне зменшення обсягів посівних площ, яке відбулось внаслідок військової агресії Російської Федерації на території України. При цьому слід враховувати, що втрати продукції відбулись не лише після повномасштабного вторгнення, а після початку бойових дій у 2014 році.

Аналогічна динаміка стосовно обсягів виробництва тваринництва. На кінець першого періоду (2006—2013 рр.) обсяги виробництва продукції тваринництва зросли за усіма видами продукції, окрім молока (табл. 4). Натомість, у другому періоді (2014—2021 рр.) обсяги виробництва продукції зменшились за всіма видами, окрім м'яса. У 2022 році по всіх, без винятку, видах продукції тваринництва встановлено зменшення обсягів виробництва: м'ясо (у забійній масі) — на 7,5 в.п., молоко — на 22,4 в.п., яйця — на 26,6 в.п., вовна — на 36,7 в.п.

Основною причиною втрат є фізичне знищення поголів'я худоби та птиці в результаті бойових дій, які, слід зазначити, спеціально спрямовуються Російською Федерацією на сільськогосподарські підприємства по виробництву продукції тваринництва, великі птахофабрики та свиноферми саме з метою знищення продовольчого потенціалу.

У жовтні 2022 року "у Маяках на Донеччині російські загарбники постійними обстрілами знищили підприємство, що виробляло пів мільйона курячих яєць на добу, загинули понад 800 тисяч курей" [16].

На початку березня 2022 року "через окупацію частини території України російськими окупантами найбільша в Європі птахофабрика "Чорнобаївська" залишилася без електропостачання, без можливості годувати птицю, підвозити працівників до робочих місць та вивозити готову продукцію. Від спраги та голоду загинуло близько 4,4 млн курей. Загальні

фінансові втрати внаслідок російської агресії наразі агрохолдинг оцінює в приблизно в 12 млрд грн, або 330 млн доларів США. Також підкреслюється, що фактичне знищення ключового для галузі виробництва призвело до нестачі курячих яєць в Україні. Пропозиція на ринку суттєво зменшилась, а ціни виросли" [17].

У вересні 2022 року прицільними обстрілами загарбники знищили приміщення молочнотоварної ферми та 4 корпуси свиноферми ВАТ "Племзавод "Степной" в Запорізькій області. Через руйнування загинуло понад 6000 свиней, 1000 нетелів" [18].

Агрокомплекс "Слобожанський" розташований у Чугуївському районі Харківської області протягом 7 місяців перебував під російською окупацією. "Ферма втратила 63 тисячі свиней на суму близько 170 мільйонів гривень (4,3 млн євро), які загинули через голод, хвороби та обстріли. Загалом пошкоджено 38 об'єктів (близько 160 тис. м²), 7 складських та елеваторних приміщень на суму 167,5 млн грн (4,27 млн євро)" [19].

У листопаді 2022 року перший заступник міністра аграрної політики та продовольства Тарас Висоцький на міжнародній конференції EuroTier 2022 зазначив, що "Через військові дії, за попередніми оцінками, втрачено 15—20% поголів'я великої рогатої худоби, свиней і птиці" [20].

За розрахунковими даними кількість втраченого поголів'я становить: 31,1 в.п. ВРХ, у тому числі — 30,1 в.п. корів; 21,5 в.п. свиней; 24,9 % овець та кіз; 13,0 в.п. птиці (табл. 5). Звичайно, певна частина зменшення поголів'я худоби не пов'язана з військовою агресією, але цілком очевидно, що переважна більшість поголів'я є знищеною або загиблою саме в результаті бойових дій агресора.

Таким чином, можемо констатувати, що більша частина втрат обсягів виробництва продукції сільського господарства у 2022 році є наслідком військової агресії Російської Федерації.

У загальній структурі обсягів виробництва сільськогосподарської продукції має місце певна спеціалізація у розрізі категорій господарств.

Традиційно, сільськогосподарські підприємства спеціалізуються на вирощуванні інтенсивних сільськогосподарських культур,

Таблиця 5. Кількість поголів'я сільськогосподарських тварин в Україні

Показник	Велика рогата худоба, тис. гол.		Свині, тис. гол.	Вівці та кози, тис. гол.	Птиця, млн гол.
	усього	у т. ч. корови			
Усього кількість поголів'я за 2006-2013рр.	39672,1	22311,9	60010,0	13799,7	1553,8
У середньому кількість поголів'я за 2006-2013рр.	4959,0	2789,0	7501,3	1725,0	194,2
Темп приросту у 2013р. по відношенню до 2006, в.п.	-26,6	-25,0	-1,6	7,3	38,3
Усього кількість поголів'я за 2014-2021рр.	26790,3	15480,9	50446,4	10028,3	1658,9
У середньому кількість поголів'я за 2014-2021рр.	3348,8	1935,1	6305,8	1253,5	207,4
Темп приросту у 2021р. по відношенню до 2014, в.п.	-31,9	-31,8	-23,7	-20,2	-5,2
Темп приросту у 2014-2021рр. по відношенню до 2006-2013рр., в.п.	-32,5	-30,6	-15,9	-27,3	6,8
Усього кількість поголів'я у 2022р.	2307,1	1352,8	4948,3	941,4	180,5
Темп приросту у 2022р. по відношенню до 2006-2013рр., в.п.	-53,5	-51,5	-34,0	-45,4	-7,1
Темп приросту у 2022р. по відношенню до 2014-2021рр., в.п.	-31,1	-30,1	-21,5	-24,9	-13,0

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [14, 15].

які вимагають менше ручної праці та є більш кон'юнктурними на ринку сільгосппродукції. Частина загального обсягу вирощування таких культур у сільськогосподарських підприємствах коливається від 77 до 96 %: по зернових та зернобобових — 77—81 %, по цукровому буряку — 93—96 %, по соняшнику — 86—88% (табл. 6). Натомість, у господарствах населення на 78—98 % зосереджено виробництво овочевих та плодових культур: картоплі — 97—98 %, овочевих — 85—94%, плодових та ягідних культур — 78—84 %.

Таблиця 6. Виробництво (валовий збір) сільськогосподарських культур в Україні за категоріями господарств

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
<i>Обсяг виробництва, тис. тонн</i>									
Культури зернові та зернобобові	63859,3	60125,8	66088,0	61916,7	70056,5	75143,2	64933,4	86010,4	53863,7
Буряк цукровий фабричний	15734,1	10330,8	14011,3	14881,6	13967,7	10204,5	9150,2	10853,9	9941,5
Соняшник	10133,8	11181,1	13626,9	12235,5	14165,2	15254,1	13110,4	16392,4	11328,8
Картопля	23693,4	20839,3	21750,3	22208,2	22504,0	20269,2	20838,0	21356,3	20899,2
Культури овочеві	9637,5	9214,0	9414,5	9286,3	9440,2	9687,6	9652,8	9935,2	7511,6
Культури плодові та ягідні	1999,1	2152,8	2007,3	2048,0	2571,3	2118,9	2023,9	2235,1	1994,8
<i>Питома вага господарств населення у виробництві продукції, %</i>									
Культури зернові та зернобобові	21,9	22,7	21,3	22,6	19,9	20,2	20,4	19,0	21,4
Буряк цукровий фабричний	7,2	7,5	4,7	4,4	4,7	5,4	5,7	4,6	4,4
Соняшник	14,3	14,6	13,9	13,4	13,9	14,2	12,3	13,3	11,8
Картопля	96,8	97,8	97,8	98,1	98,1	98,2	98,1	97,7	97,9
Культури овочеві	86,1	86,1	85,9	85,5	85,6	85,3	84,6	85,9	94,1
Культури плодові та ягідні	83,4	80,9	81,5	83,7	78,4	83,4	83,2	79,2	82,3

Джерело: за даними Державної служби статистики України [14, 15].

Таблиця 7. Виробництво продукції тваринництва в Україні за категоріями господарств

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
<i>Обсяг виробництва, тис. тонн</i>									
М'ясо (у забійній масі), тис. т	2359,6	2322,6	2323,6	2318,2	2354,9	2492,4	2477,5	2438,3	2206,7
яловичина та телятина	412,7	384,0	375,6	363,5	358,9	369,5	345,4	310,5	268,4
свинина	742,6	759,7	747,6	735,9	702,6	708,3	697,2	724,0	658,7
м'ясо птиці	1164,7	1143,7	1166,8	1184,7	1258,9	1381,4	1404,7	1373,5	1252,9
баранина та козлятина	14,4	13,7	13,4	13,5	14,3	13,9	11,5	12,2	10,8
кролятина	13,4	13,3	12,2	12,2	12,2	11,6	11,3	10,9	9,2
конина	11,8	8,2	8,0	8,4	8,0	7,7	7,4	7,2	6,7
Молоко, тис. т	11132,8	10615,4	10381,5	10280,5	10064,0	9663,2	9263,6	8713,9	7767,7
Яйця, млн шт.	19587,3	16782,9	15100,4	15505,8	16132,0	16677,5	16167,2	14071,3	11921,8
Вовна, т	2602	2270	2072	1967	1908	1734	1573	1497	1237
у тому числі									
овеча	2561	2233	2033	1924	1865	1691	1530	1459	1209
козяча	41	37	39	43	43	43	43	38	28
Мед, т	66521	63615	59294	66231	71279	69937	68028	68558	63079
<i>Питома вага господарств населення у виробництві продукції, %</i>									
М'ясо (у забійній масі)	38,5	37,0	35,9	36,0	34,9	31,9	31,2	29,4	27,1
Молоко	76,2	74,9	73,9	73,1	72,6	71,8	70,2	68,2	66,0
Яйця	36,0	41,8	46,6	46,1	44,8	43,9	44,9	50,2	51,5
Вовна	85,4	86,2	87,2	87,0	87,6	88,5	90,7	89,9	92,4
Мед	98,5	98,6	98,5	98,7	98,8	98,9	99,0	99,0	99,1

Джерело: за даними Державної служби статистики України [14, 15].

Слід відмітити, що якщо відносно галузі рослинництва структура розподілу обсягів вирощування сільськогосподарських культур є цілком усталеною, принаймні протягом останніх десяти років, то у галузі тваринництва щодо певних видів продукції встановлено зміни

видів продукції у конкретних регіонах України.

Так, суттєве зменшення обсягів виробництва зернових та зернобобових культур зафіксовано у Донецькій (на 75,6 %), Запорізькій (на 80,0 %), Луганській (81,8 %), Харківській (50,5 %) та Херсонській (95,9 %) областях (табл. 8).

Таблиця 8. Виробництво (валовий збір) культур зернових та зернобобових в Україні за регіонами

Показник	Валовий збір, тис. т			Урожайність, ц з 1 га			Площа, з якої зібрано врожай, тис. га		
	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2021 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2021 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2021 р.
Україна	86010,4	53863,7	62,6	53,9	45,8	85,0	15948,4	11772,9	73,8
Вінницька	6535,5	3563,7	54,5	73,4	44,4	60,5	890,3	802,9	90,2
Волинська	1509,3	1358,6	90,0	46,1	44,7	97,0	327,1	303,6	92,8
Дніпропетровська	4948,8	3271,3	66,1	43,0	32,1	74,7	1150,2	1020,4	88,7
Донецька	2227,6	544,3	24,4	37,4	29,6	79,1	596,3	184,2	30,9
Житомирська	3356,7	1986,7	59,2	60,8	43,3	71,2	552,0	458,5	83,1
Закарпатська	362,8	306,3	84,4	43,6	38,6	88,5	83,2	79,4	95,4
Запорізька	3838,0	769,5	20,0	37,9	26,9	71,0	1013,8	285,8	28,2
Івано-Франківська	1009,5	843,7	83,6	65,2	58,3	89,4	154,7	144,7	93,5
Київська	4567,4	2978,3	65,2	67,6	48,7	72,0	676,0	612,0	90,5
Кіровоградська	4981,1	3886,7	78,0	55,4	45,2	81,6	899,6	860,0	95,6
Луганська	1391,1	253,0	18,2	35,5	29,9	84,2	392,0	84,6	21,6
Львівська	1827,9	1904,5	104,2	58,0	58,5	100,9	315,3	325,7	103,3
Миколаївська	3925,5	2133,7	54,4	41,3	30,3	73,4	950,5	705,2	74,2
Одеська	5105,4	3062,2	60,0	41,2	26,0	63,1	1238,1	1178,4	95,2
Полтавська	5979,6	5096,5	85,2	59,2	57,5	97,1	1010,7	885,9	87,7
Рівненська	1727,0	1403,3	81,3	54,1	49,9	92,2	318,9	281,2	88,2
Сумська	4260,7	3472,1	81,5	59,0	64,4	109,2	722,1	538,8	74,6
Тернопільська	3303,7	2642,6	80,0	67,8	59,7	88,1	487,1	442,5	90,8
Харківська	4936,9	2444,9	49,5	46,5	42,3	91,0	1061,3	578,2	54,5
Херсонська	3528,8	145,4	4,1	43,4	31,9	73,5	813,8	45,5	5,6
Хмельницька	4830,8	3515,5	72,8	77,2	63,4	82,1	626,1	554,2	88,5
Черкаська	5150,3	3659,1	71,0	72,7	56,5	77,7	708,1	647,9	91,5
Чернівецька	728,9	665,4	91,3	60,5	54,0	89,3	120,5	123,2	102,2
Чернігівська	5977,1	3956,4	66,2	71,1	62,8	88,3	840,7	630,1	74,9

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [15].

у розподілі обсягів виробництва цієї продукції у різних категоріях господарств. Зокрема, щодо молока та м'яса за досліджуваний період спостерігається зменшення їх частки виробництва у господарствах населення — відповідно на 10,2 та 11,4 %, а по виробництву яєць — зростання на 15,5 % (табл. 7). Стабільно високою залишається питома вага обсягів виробництва у господарствах населення вовни (85—92 %) та меду (98—99 %).

Результатом агресивної війни Російської Федерації є не лише зменшення обсягу виробленої продукції в цілому, але й значні диспропорції за видами продукції та регіонами, що залежить від того, на якій саме території відбувались бойові дії та яка частина території є тимчасово окупованою. Адже різні природно-кліматичні умови визначають спеціалізацію виробництва окремих

видів продукції у конкретних регіонах України.

Так, суттєве зменшення обсягів виробництва зернових та зернобобових культур зафіксовано у Донецькій (на 75,6 %), Запорізькій (на 80,0 %), Луганській (81,8 %), Харківській (50,5 %) та Херсонській (95,9 %) областях (табл. 8).

По інших сільськогосподарських культурах значні зменшення обсягів виробництва також зафіксовано у тих областях, на території яких ведуться (велися) бойові дії або вони тимчасово окуповані Російською Федерацією: по цукровому буряку — Житомирська, Київська та Чернігівська області; по соняшнику — Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська та Херсонська області; по картоплі — Миколаївська область; по овочевим культурам — Запорізька, Миколаївська та Харківська області; по плодовим та ягідним культурам — Житомирська, Запорізька та Харківська області (табл. 9).

Відносно обсягів виробництва продукції тваринництва встановлена така ж залежність: суттєві показники зменшення обсягів виробництва зафіксовано у тих областях, на території яких ведуться (велися) бойові дії або вони тимчасово окуповані

Російською Федерацією. Так, зменшення обсягу виробленої продукції тваринництва усіх видів понад 50 % зафіксовано у Донецькій, Запорізькій, Харківській та Херсонській областях, значне зменшення обсягу виробництва м'яса також у Сумській області (табл. 10).

Чому обсяги виробництва продукції такі важливі у формуванні продовольчого потенціалу та, як результат, забезпеченні продовольчої безпеки? У відповіді на це питання є два критично важливі індикатори: 1) фонд споживання продукції та 2) обсяги втрат продовольства та харчових відходів. Причому ці індикатори мають абсолютно протилежний вплив на формування продовольчого потенціалу при зростанні чи зменшенні обсягів виробництва.

Нажаль, дані відносно рівня споживання продовольства населенням за 2022 рік відсутні. За даними Державної служби статистики України "Оприлюднення інформації буде поновлено після завершення встановленого Законом України "Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни" терміну для подання статистичної та фінансової звітності" [21].

Починаючи з 2015 року обсяги виробництва окремих видів продукції повністю формують фонди їх споживання в країні (табл. 11, 12). Виключення становить цукор у 2015 та 2020 році, а також плоди у 2020 році. При цьому виробництво зерна, кар-

Таблиця 9. Виробництво (валовий збір) сільськогосподарських культур в Україні за регіонами, тис. тонн

Показник	Цукровий буряк фабричний		Соняшник		Картопля		Культури овочеві		Культури плодові та ягідні	
	2022 р.	у % до 2021 р.	2022 р.	у % до 2021 р.	2022 р.	у % до 2021 р.	2022 р.	у % до 2021 р.	2022 р.	у % до 2021 р.
Україна	9508	91,8	9988,8	70,3	433,5	87,6	444,5	31,7	352,6	76,0
Вінницька	2164,5	102,6	717,6	75,7	3,5	116,7	6,9	132,7	95,9	69,8
Волинська	282,2	108,0	85,9	84,9	7,0	92,1	14,9	82,8	7,9	117,9
Дніпропетровська	-	-	916,5	75,3	41,8	70,6	75,6	68,8	26,3	64,8
Донецька	-	-	186,5	29,2	...	...	...	...	1,0	12,8
Житомирська	148,1	34,2	354,4	105,2	43,3	90,4	4,6	75,4	3,0	96,8
Закарпатська	-	-	7,2	120,0	0,4	100,0	...	...	15,0	103,4
Запорізька	-	-	150,7	17,6	...	...	0,5	3,1	0,1	1,0
Івано-Франківська	...	...	113,6	125,7	2,7	122,7	5,2	85,2	4,2	56,8
Київська	196,8	20,7	463,1	78,5	31,3	65,2	25,2	45,9	19,4	67,1
Кіровоградська	502	111,9	968,8	80,3	0,2	100,0	3,9	81,3	1,2	133,3
Луганська	-	-	0,7	0,1	-	-	-	-	-	-
Львівська	1109,2	130,7	108,8	107,0	115,9	146,9	35,6	123,2	25,6	146,3
Миколаївська	-	-	455,8	54,9	0,4	8,3	21,2	5,0	2,4	66,7
Одеська	-	-	481,3	59,1	3,1	103,3	106,2	262,9	5,8	100,0
Полтавська	1019,5	103,0	1127,4	126,4	9,1	91,9	3,2	76,2	5,2	118,2
Рівненська	973,6	125,7	123,2	114,5	3,3	78,6	11,0	115,8	0,3	75,0
Сумська	-	-	857,7	112,5	10,4	167,7	2,1	100,0	1,0	83,3
Тернопільська	1188,1	135,4	335,3	120,7	21,2	73,1	17,3	127,2	42,8	99,8
Харківська	-	-	628,0	48,8	1,8	150,0	7,4	31,2	1,8	31,0
Херсонська	-	-	16,1	3,7	...	...	...	...	...	...
Хмельницька	1259,7	79,6	574,9	112,9	6,8	165,9	14,5	161,1	23,2	62,5
Черкаська	455,3	93,9	609,5	79,6	25,3	105,0	78,4	79,8	9,6	152,4
Чернівецька	...	...	37,9	74,8	1,4	107,7	1,0	83,3	59,6	90,0
Чернігівська	99,1	44,3	667,9	94,5	100,3	77,2	3,3	103,1	1,3	86,7

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [15].

Таблиця 10. Виробництво продукції тваринництва в Україні за регіонами

Показник	М'ясо (у забійній масі), тис. тонн		Молоко, тис. тонн		Яйця, млн шт.		Вовна, тонн		Мед, тонн	
	2022 р.	у % до 2021 р.	2022 р.	у % до 2021 р.	2022 р.	у % до 2021 р.	2022 р.	у % до 2021 р.	2022 р.	у % до 2021 р.
Україна	2206,7	90,5	7767,7	89,1	11921,8	84,7	1237	82,6	63079	92,0
Вінницька	477,6	101,4	631,1	92,0	605,5	85,4	7	77,8	3909	101,0
Волинська	108,3	93,0	323,5	95,7	195,1	94,2	18	100,0	290	105,8
Дніпропетровська	263,3	90,8	228,6	92,9	672,9	93,4	6	120,0	3093	67,8
Донецька	50,9	60,2	61,8	42,9	245,1	40,7	19	44,2	1792	42,8
Житомирська	43,3	83,1	464,2	95,2	691,0	96,2	20	95,2	6227	101,2
Закарпатська	50,9	97,5	298,3	95,5	367,0	97,2	167	105,7	957	100,3
Запорізька	18,2	44,3	106,3	58,9	190,1	51,0	20	37,0	2375	55,8
Івано-Франківська	97,8	100,6	370,0	94,1	265,6	96,3	21	105,0	1841	100,6
Київська	148,5	98,8	321,3	87,2	2596,2	78,1	5	100,0	1510	102,4
Кіровоградська	49,8	95,0	273,2	101,4	457,4	97,6	1	100,0	3773	117,0
Луганська	6,0	71,4	73,1	71,6	47,5	60,5	23	85,2	3883	111,6
Львівська	147,2	99,9	387,5	91,1	602,0	100,5	13	92,9	1029	100,4
Миколаївська	21,0	84,0	197,3	80,3	136,2	86,8	75	75,0	4147	76,4
Одеська	30,4	96,5	286,8	98,4	118,2	86,0	624	88,5	2568	96,5
Полтавська	68,7	100,7	663,2	96,0	724,1	114,9	24	75,0	3209	93,3
Рівненська	50,3	92,3	273,5	96,6	665,1	104,9	25	119,0	991	105,9
Сумська	22,4	58,2	293,2	82,7	262,5	75,2	17	81,0	6259	134,9
Тернопільська	70,9	104,1	493,8	106,7	479,5	90,0	6	120,0	2141	127,4
Харківська	27,6	37,7	212,0	49,6	308,1	64,0	19	41,3	1760	55,3
Херсонська	7,3	21,9	65,2	27,5	154,5	23,5	11	15,3	605	34,3
Хмельницька	66,2	103,3	673,2	103,0	883,8	121,8	5	100,0	6649	122,3
Черкаська	313,9	90,1	442,3	101,5	729,3	96,8	2	200,0	1995	101,4
Чернівецька	34,1	91,7	226,6	96,1	274,7	98,3	103	96,3	1001	101,0
Чернігівська	32,1	96,7	401,7	91,0	250,4	89,1	6	85,7	1075	94,5

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [15].

Таблиця 11. Виробництво, споживання та втрати основних видів продукції тваринництва в Україні

Показник	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
М'ясо та м'ясні продукти								
Фонд споживання, тис. тонн	1844	2384	2179	2195	2232	2252	2244	2191
Виробництво, тис. тонн	1597	2059	2323	2318	2355	2492	2478	2438
у % до споживання	86,6	86,4	106,6	105,6	105,5	110,7	110,4	111,3
Витрачено на корм, втрати та ін., тис. тонн	7	8	8	10	10	10	6	6
у % до виробництва	0,4	0,3	0,4	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3
Молоко та молочні продукти								
Фонд споживання, тис. тонн	10625	9470	8995	8496	8355	8428	8430	8337
Виробництво, тис. тонн	13714	11249	10615	10281	10064	9663	9264	8714
у % до споживання	129,1	118,8	118,0	121,0	120,5	114,7	109,9	104,5
Втрати, тис. тонн	3	8	15	13	12	11	10	10
у % до виробництва	0,0	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Яйця								
Фонд споживання, тис. тонн	647	767	694	670	671	683	670	650
Виробництво, тис. тонн	753	985	969	896	932	963	934	813
у % до споживання	116,4	128,4	139,6	133,7	138,9	141,0	139,4	125,1
Втрати, тис. тонн	6	16	21	6	4	4	3	3
у % до виробництва	0,9	2,1	3,0	0,9	0,6	0,6	0,4	0,5

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [15, 22].

топлі та олії в рази перевищує фонд споживання.

Разом з цим, очевидним є факт, що зі зростанням обсягів виробництва зростають природні втрати продукції. Відповідно до Методо-

ванні від виробництва до етапу реалізації та харчового споживання населенням [23].

Достатньо низькі показники втрат відносно обсягів виробництва встановлено щодо продукції тваринництва: по м'ясу — 0,3—0,5 %, по

молоку — 0,1—0,2 %, по яйцях — 0,4—3,0 %. На противагу, дуже високими відносно обсягів виробництва є втрати продукції рослинництва: по зерновим та зернобобовим культурам — 4,8—27,8 %, по картоплі — 32,3—79,5 %, по овочам та баштанним продовольчим — 6,9—19,1 %, по цукру — 4,7—6,7 %, по олії — 4,8—10,1. При чому, по усіх видах продукції рослинництва, за виключенням цукру, найвищі показники втрат у 2021 році.

Отже, основними факторами зменшення обсягів виробленої продукції сільськогосподарства в Україні є природні та не-природні втрати.

ВИСНОВКИ

Аналіз обсягів виробництва сільськогосподарської продукції показав наступне.

Встановлено, що у загальній структурі обсягів виробництва сільськогосподарської продукції має місце певна спеціалізація у розрізі категорій господарств. Традиційно, сільськогосподарські підприємства спеціалізуються на вирощуванні інтенсивних

Таблиця 12. Виробництво, споживання та втрати основних видів продукції рослинництва в Україні

Показник	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Зернові та зернобобові культури								
Фонд споживання, тис. тонн	7750	6808	5897	5655	5610	5470	5379	5117
Виробництво, тис. тонн	38016	39271	60126	61917	70057	75143	64933	86010
у % до споживання	490,5	576,8	1019,6	1094,9	1248,8	1373,7	1207,2	1680,9
Втрати, тис. тонн	375	794	1400	1106	1253	1363	1073	1424
у % до виробництва	4,8	11,7	23,7	19,6	22,3	24,9	19,9	27,8
Картопля								
Фонд споживання, тис. тонн	6386	5914	5892	6091	5893	5705	5593	5480
Виробництво, тис. тонн	19462	18705	20839	22208	22504	20269	20838	21356
у % до споживання	304,8	316,3	353,7	364,6	381,9	355,3	372,6	389,7
Втрати та переробка на нехарчові цілі, тис. тонн	2062	2720	3799	3361	3799	3871	3764	4354
у % до виробництва	32,3	46,0	64,5	55,2	64,5	67,9	67,3	79,5
Овочі та баштанні продовольчі								
Фонд споживання, тис. тонн	5663	6581	6890	6783	6927	6924	6846	6866
Виробництво, тис. тонн	7606	8873	9792	9721	9940	10244	10148	10438
у % до споживання	134,3	134,8	142,1	143,3	143,5	147,9	148,2	152,0
Втрати, тис. тонн	393	835	1203	1050	1052	1252	1238	1309
у % до виробництва	6,9	12,7	17,5	15,5	15,2	18,1	18,1	19,1
Плоди, ягоди та виноград								
Фонд споживання, тис. тонн	1750	2203	2179	2242	2445	2469	2357	2440
Виробництво, тис. тонн	2133	2154	2539	2458	3039	2485	2305	2499
у % до споживання	121,9	97,8	116,5	109,6	124,3	100,6	97,8	102,4
Втрати, тис. тонн	...	...	...	...	...	...	...	...
Цукор								
Фонд споживання, тис. тонн	1795	1704	1528	1290	1260	1212	1161	1181
Виробництво, тис. тонн	2139	1805	1459	2043	1754	1490	1022	1416
у % до споживання	119,2	105,9	95,5	158,4	139,2	122,9	88,0	119,9
Витрачено на корм та втрати, тис. тонн	120	94	105	71	70	65	55	55
у % до виробництва	6,7	5,5	6,9	5,5	5,6	5,4	4,7	4,7
Олія								
Фонд споживання, тис. тонн	635	680	525	496	501	504	512	564
Виробництво, тис. тонн	1437	3101	4581	6277	6243	6894	7549	5968
у % до споживання	226,3	456,0	872,6	1265,5	1246,1	1367,9	1474,4	1058,2
Втрати та витрати на нехарчові цілі, тис. тонн	52	41	33	24	25	26	30	57
у % до виробництва	8,2	6,0	6,3	4,8	5,0	5,2	5,9	10,1

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України [15, 22].

сільськогосподарських культур, які вимагають менше ручної праці та є більш кон'юнктурними на ринку сільгосппродукції. Відносно галузі рослинництва структура розподілу обсягів вирощування сільськогосподарських культур є цілком усталеною, принаймні протягом останніх десяти років, то у галузі тваринництва щодо певних видів продукції встановлено зміни у розподілі обсягів виробництва цієї продукції у різних категоріях господарств. Зокрема, щодо молока та м'яса за досліджуваний період спостерігається зменшення їх частки виробництва у господарствах населення — відповідно на 10,2 та 11,4 %, а по виробництву яєць — зростання на 15,5 %.

Встановлено, що починаючи з 2015 року обсяги виробництва окремих видів продукції повністю формують фонди їх споживання в країні. Виключення становить цукор у 2015 та 2020 році, а також плоди у 2020 році. При цьому виробництво зерна, картоплі та олії в рази перевищує фонд споживання.

Доведено, що основними факторами зменшення обсягів виробленої продукції сільськогосподарства в Україні є природні та неприродні втрати. До перших ми відносимо втрати продовольства в результаті її втрачання при зберіганні та транспортуванні від виробництва до етапу реалізації та харчового споживання населенням. Достатньо низькі показники втрат відносно обсягів виробництва встановлено щодо продукції тваринництва: по м'ясу — 0,3—0,5 %, по молоку — 0,1—0,2 %, по яйцях — 0,4—3,0 %. На противагу, дуже високими відносно обсягів виробництва є втрати продукції рослинництва: по зерновим та зернобобовим культурам — 4,8—27,8 %, по картоплі — 32,3—79,5 %, по овочам та баштанним продовольчим — 6,9—19,1 %, по цукру — 4,7—6,7 %, по олії — 4,8—10,1. При чому, по усіх видах продукції рослинництва, за виключенням цукру, найвищі показники втрат у 2021 році. Це контрольовані втрати, які можна суттєво скоротити або звести практично до нульових, застосовуючи новітні технології. До другої групи втрат ми відносимо втрати продукції в результаті військової агресії Російської Федерації через цілеспрямоване знищення та крадіжки продукції сільського господарства та засобів для її виробництва.

Встановлено, що суттєвим є зменшення обсягів виробництва продукції як рослинництва, так і тваринництва у тих областях, на території яких ведуться (велися) бойові дії або вони тимчасово окуповані Російською Федерацією. Це неконтрольовані втрати, оскільки ми не можемо їм запобігти жодним іншим

шляхом, окрім як діями збройних сил України. Моніторинг таких втрат вкрай важливий, адже Україна маємо право витребувати від Російської Федерації репарації за завданні збитки.

Література:

1. Мовчанюк А. В., Дяченко М. І. Аграрний сектор України в умовах війни. Ефективна економіка. 2023. № 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_2_34
2. Русан В. М. Функціонування аграрного сектору в умовах війни. Інтелект XXI. 2022. № 2. С. 13—16.
3. Негрей М. В., Трофімцева О. В. Аналіз функціонування аграрного сектору України в умовах війни. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна. 2022. Вип. 102. С. 49—56.
4. Бровді І. І. Вплив війни на результати діяльності аграрних підприємств України. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2022. Т. 27, Вип. 3. С. 59—65.
5. Жук В., Попко Є., Остапчук С. Фіксація завданої війною прямої шкоди аграрному бізнесу, на основі професійного судження бухгалтера. Облік і фінанси. 2022. № 2. С. 15—21.
6. Дяченко М. І., Чукіна І. В. Особливості логістичної галузі в аграрному секторі України в умовах війни. Ефективна економіка. 2023. № 6. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_6_33
7. Кушнір С. О., Семібратова Є. С. Аграрний ринок України в умовах війни. Агросвіт. 2023. № 12. С. 15—22.
8. Прокопишин О. С., Трушкіна Н. В., Сербіна Т. В. Щодо організації зовнішньоекономічної логістичної діяльності аграрних підприємств в умовах війни. Вісник економічної науки України. 2022. № 1. С. 209—217.
9. Дорош Й. М., Барвінський А. В., Дорош О. С., Свиридова Л. А. Завдання землеустрою в аграрній сфері, викликані військовою агресією, та шляхи їх вирішення. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2022. № 4. С. 6—15.
10. Міщенко В. В., Гуськов А. В. Необхідність державної підтримки стійкості розвитку аграрної галузі в умовах війни. Агросвіт. 2023. № 16. С. 61—68.
11. Новак І. М., Сухецька К. В. Антисипативне управління аграрними підприємствами під час російсько-української війни. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2022. Вип. 101 (2). С. 45—53.

12. Остапенко С. О. Організаційно-економічні засади функціонування аграрного сектору України в умовах запровадження військового стану в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 11. С. 105—111.

13. Матвійшин Є. Г., Гаврюшина М. Є. Прогнозування впливу російської військової агресії на обсяги виробництва та експорту української аграрної продукції. Ефективність державного управління. 2022. Вип. 4. С. 51—55.

14. Сільське господарство України. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2019. 230 с. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

15. Сільське господарство України. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2023. 164 с. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

16. На Донеччині ворог знищив одне з найпотужніших підприємств із виробництва яєць. Укрінформ : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3604222-na-doneccini-zagarbniki-znisili-odne-z-najpotuznisih-pidприємств-iz-virobnictva-aec.html> (дата звернення: 16.12.2023).

17. Окупанти зруйнували найбільшу птахофабрику в Україні: власник оцінює втрати у \$330 мільйонів. Українська правда : веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/12/15/695041/> (дата звернення: 16.12.2023).

18. Обстріл та втрати ВАТ "Племзавод "Степной" в Запорізькій області. Асоціація виробників молока : веб-сайт. URL: <https://avm-ua.org/uk/post/obstril-ta-vtrati-vatplemzavod-stepnoj-v-zaporizkij-oblasti> (дата звернення: 16.12.2023).

19. На Харківщині відновлять великий свинокомплекс після знищення унаслідок війни. Свинарство в Україні та світі : веб-сайт. URL: <https://pigua.info/uk/post/news-of-ukraine-and-world/na-harkivsini-vidnovlat-velikij-svino-kompleks-pisla-znisenna-unaslidok-vijni> (дата звернення: 16.12.2023).

20. Внаслідок війни знищено до 20% поголів'я худоби та птиці. LATIFUNDIST.COM : веб-сайт. URL: <https://latifundist.com/novosti/60306-vnaslidok-vijni-znishcheno-do-20-pogolivya-hudobi-ta-ptitsi> (дата звернення: 16.12.2023).

21. Цілі сталого розвитку. Інформаційне забезпечення моніторингу ЦСР, метадані. Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.12.2023).

22. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України. Статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2023. 58 с. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

23. Методологічні положення щодо формування балансів основних продуктів рослинництва та тваринництва, затверджені наказом Держстату від 29.12.2022 № 430. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2022/430/430.pdf (дата звернення: 16.12.2023).

References:

1. Movchaniuk, A.V. and Diachenko, M.I. (2023), "Agricultural sector of Ukraine in the conditions of war", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_2_34 (Accessed 15 Jan 2024).

2. Rusan, V.M. (2022), "functioning of the agricultural sector in war conditions", *Intelekt XXI*, vol. 2, pp. 13—16.

3. Nehrej, M.V. and Trofimtseva, O.V. (2022), "Analysis of the agriculture sector of Ukraine during the war", *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina. Serii: Ekonomichna*, vol. 102, pp. 49—56.

4. Brovdi, I.I. (2022), "Impact of the war on the performance results of agricultural enterprises of Ukraine", *Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Serii: Ekonomika*, vol. 27, no. 3, pp. 59—65.

5. Zhuk, V. Popko, Ye. and Ostapchuk, S. (2022), "Fixation of direct damage to agrarian business due to war, based on the accountant's professional judgment", *Oblik i finansy*, vol. 2, pp. 15—21.

6. Diachenko, M.I. and Chukina, I.V. (2023), "Features of the logistics industry in the agricultural sector of Ukraine during war", *Efektivna ekonomika*, vol. 6, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_6_33 (Accessed 15 Jan 2024).

7. Kushnir, S.O. and Semibratova Ye.S. (2023), "Agricultural market of Ukraine in conditions of war", *Ahrosvit*, vol. 12, pp. 15—22.

8. Prokopyshyn, O.S. Trushkina, N.V. and Serbina, T.V. (2022), "Regarding the organization of foreign economic logistics activities of agrarian enterprises in the conditions of war", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 1, pp. 209—217.

9. Dorosh, J.M. Barvins'kyj, A.V. Dorosh, O.S. and Svyrydova, L.A. (2022), "Challenges of land management in the agro sphere, caused by military aggression, and the ways of their solution", *Zemleustrij, kadastr i monitorynh zemel'*, vol. 4, pp. 6—15.

10. Mischenko, V.V. and Hus'kov, A.V. (2023), "The need for state support for sustainable development of the agrarian sector in the conditions of war", *Ahrosvit*, vol. 16, pp. 61—68.

11. Novak, I.M. and Sukhets'ka, K.V. (2022), "Place of anticipative management at agricultural enterprises during the russianukrainian war", *Zbirnyk naukovykh prats' Umans'koho natsional'noho universytetu sadivnytstva*, vol. 101 (2), pp. 45—53.

12. Ostapenko, S.O. (2023), "Organizational and economic principles of Ukraine agricultural sector functioning during martial law", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 11, pp. 105—111.

13. Matviishyn, Ye.H. and Havriushyna M.Ye. (2022), "Forecasting the impact of russian military aggression on the volumes of production and export of ukrainian agricultural products", *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnia*, vol. 4, pp. 51—55.

14. State Statistics Service of Ukraine (2019), "Agriculture of Ukraine", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 Jan 2024).

15. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Agriculture of Ukraine", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 Jan 2024).

16. Ukrinform (2022), "In Donetsk region, the enemy destroyed one of the most powerful egg production enterprises", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3604222-na-doneccini-zagarbniki-znisili-odne-z-najpotuznisih-pidpriemstv-iz-virobnictva-aec.html> (Accessed 16.12.2023).

17. Ukrains'ka pravda (2022), "Occupiers destroyed the largest poultry farm in Ukraine: the owner estimates losses at \$330 million", available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/12/15/695041/> (Accessed 16.12.2023).

18. Association of Milk Producers (2022), "Shelling and losses of OJSC Plemzavod Stepnoi in the Zaporizhzhia region", available at: <https://avm-ua.org/uk/post/obstril-ta-vtrati-vatplemzavod-stepnoj-v-zaporizkij-oblasti> (Accessed 16.12.2023).

19. Svinarstvo v Ukraini ta sviti (2023), "A large pig complex will be restored in Kharkiv Oblast after its destruction as a result of the war", available at: <https://pigua.info/uk/post/news-of-ukraine-and-world/na-harkivsinividnovlatvelikij-svinokompleks-pisla-znisenna-unaslidokvijni> (Accessed 16.12.2023).

20. latifundist.com (2022), "As a result of the war, up to 20% of livestock and poultry were destroyed", available at: <https://latifundist.com/novosti/60306-vnaslidok-vijni-znishcheno-do-20-pogolivya-hudobi-ta-ptitsi> (Accessed 16.12.2023).

21. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Goals of sustainable development. Information support for monitoring of the Central Central Bank, metadata. Goal 2. Overcoming hunger, development of agriculture", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15.12.2023).

22. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Balances and consumption of basic food products by the population of Ukraine", available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 16.12.2023).

23. State Statistics Service of Ukraine (2022), "Methodological regulations regarding the formation of balances of the main products of plant and animal husbandry", available at: https://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2022/430/430.pdf (Accessed 16.12.2023).

Стаття надійшла до редакції 16.01.2023 р.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України
№ 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292